

Tijdens de laatste jaarwisseling amuseerde cabaretier Herman Finkers (62) de mensen nog met een conférence. Dit jaar maakt hij hen met een Gregoriaanse mis, de Missa in Mysterium, deelgenoot van het mysterie van het geloof. Het laatste is beduidend moeilijker dan het eerste, weet hij nu.

Door: Sander van Walsum 21 december 2016, 19:30

'Het podium is een veilige plek waarop je in betrekkelijke afzondering je eigen wereld maakt.' Maar een Gregoriaanse mis is, 'theatraal gezien', een opera. 'Totaaltheater' waarvoor Finkers de hele kerk - de Sint-Plechelmusbasiliek in Oldenzaal - als podium heeft gebruikt. Met de zingende pater Marc Loriaux, het koor Wishful Singing, een diaken, misdienaars, acolieten, zangers, een suisse (ordebewaker in de kerk) met een gevederde steek en een hellebaard, en 900 kerkgangers die zachtjes meezongen: zij allen speelden een rol in de mis. Finkers zelf trad op als lector: staand naast het priesterkoor vertaalde hij delen van de mis, de lezingen, in de volkstaal. In dit geval het Twents. 'Ik ben theaterman. Als ik niet gelovig zou zijn, had ik dit ook willen doen.'

Er wordt niet gepraat, niet gepreekt, niet gemoraliseerd.

Voor de vormgeving van de Missa in Mysterium deed Finkers een greep uit de goed gevulde schatkist van de rooms-katholieke kerk. Niet om het rijke Roomse leven van weleer te reconstrueren, maar om een nieuw samenspel van oude vormen te ontwikkelen. 'Je moet met een frisse blik kijken hoe je van die kostbaarheden gebruik kunt maken.' Het resultaat: een gezongen mis in het Latijn waarbij de kerkgangers onderdeel zijn van het spektakel. 'Er wordt niet gepraat, niet gepreekt, niet gemoraliseerd. De muziek en het ritueel doen hun werk.'

Zat de hoedanigheid waarin de mensen u kennen, die van komiek, u niet in de weg?

'Dat had een probleem kunnen zijn. Dat de mensen denken: Herman Finkers in de kerk, dat wordt lachen. Maar van tevoren had ik verschillende belangstellenden al gevraagd: wat verwacht je van deze mis? Gregoriaans, Latijn, mystiek, zeiden ze. Precies datgene dat ik hun wilde bieden. Ze verwachtten geen cabaret of een boodschap. Dat kwam dus goed uit.'

De mensen komen niet meer naar de kerk voor een boodschap?

Als er geen christendom was, ging ik Wodan bij een heilige eik aanbidden.

'Laat de mens zelf de verbinding zoeken tussen de lezing en hun eigen leven. Je moet wel dingen duiden, maar je moet ze, net als bij gedichten, niet te aards duiden. De katholieke kerk heeft

leentjebuurt gespeeld bij de protestantse kerk. Het is meer luisteren naar de boodschap geworden in plaats van een aanbedding van het Grote Geheim. De preek wordt dan ook steeds langer. Maar veel katholieken komen niet voor de preek. Die komen voor iets anders, want de mis is geen informatieve bijeenkomst.

De eucharistieviering zoals die nu wordt gedaan, is perfect voor katholieken met een protestants randje die wel houden van Nederlandse liedjes en van duidelijke informatie. Daar is absoluut niets op tegen, maar ikzelf miste het andere. Ik wilde er graag iets bij, want ik ben gewoon een religieus wezen. Als er geen christendom was, ging ik Wodan bij een heilige eik aanbidden. En zo staan vast meer mensen in het geloof.'

Heeft het aartsbisdom Utrecht al blij gegeven van zijn belangstelling voor dit experiment?

Ik heb gemerkt dat de jeugd wel degelijk gevoelig is voor het mystieke.

'Als ik kardinaal Eijk was, had ik allang contact met mij gezocht. Ik bedoel: de kerk zat eindelijk weer eens stampvol. Ik begrijp de kerk hoe dan ook niet zo goed. Waarom doet ze alles op zondagochtend als de meeste jongelui nog in bed liggen. Waarom niet 's middags? En waarom gaat ze niet naar middelbare scholen toe? Als dat al gebeurt, zetten ze scholieren in een kring rond het altaar op een podium om in een kringgesprek levensvragen te bespreken. Zo van: wat heeft jou het meest geraakt?

Als de kerk iets voor jongeren probeert te doen, gaat ze precies de andere kant op dan ik heb gedaan. Ik heb gemerkt dat de jeugd wel degelijk gevoelig is voor het mystieke, als het maar met schoonheid wordt gedaan. Met scholieren heb ik, samen met hun muziklerares, gezongen ingestudeerd. Ze werden er heel rustig van. Net een mantra, zeiden ze.'

Heeft de rooms-katholieke kerk haar tafelzilver te snel langs de kant van de weg gezet?

'In de jaren zestig gebeurden ineens heel rare dingen in de kerk. Ik kan mij herinneren dat onze pastoor in Almelo, op zich een heel aardige man, de communiebank liet weghalen en beelden liet verwijderen. Op de vloer kwamen grindtegels te liggen, want dat was toen iets nieuws. Net als schrootjes. Het was een reformatie van binnenuit. De mis werd in het Nederlands gehouden, want Latijn konden de mensen niet verstaan. Maar het eerste liedje dat werd gezongen, was Kumbaya my Lord.

Ik weet nog steeds niet wat Kumbaya betekent. Het koor en de organist werden naar huis gestuurd, en op het zijaltaar werd een bandrecorder geïnstalleerd. Daar liep de pastoor de hele tijd naartoe om op een knop te drukken. Na een harde klik kwamen we dan in het midden van een liedje van Thijs van Leer terecht. Het was lelijk en karig allemaal. En voor mij, als misdienaar, was er niets meer te doen.'

Dat was beter vóór het Tweede Vaticaans Concilie?

Je voelde je heel erg belangrijk, want je had ontzettend veel te doen, daar bij het altaar.

'Ik ben van 1954, dus ik heb als misdienaar nog de mis in haar oude vorm gediend. Met volle overgave kan ik wel zeggen. De Tridentijnse mis. Die werd, helemaal in het Latijn, opgevoerd door de priester en de misdienaars. Als misdienaar gaf je namens het volk antwoord op de vragen die de priester stelde. Als de priester zei: introíbo ad altáre Dei, ik ga op naar het altaar van de Heer, dan antwoordde je als misdienaar: ad Deum qui laetificat juventútem meam. Je had geen idee wat het betekende, maar dat deed er ook niet toe. Er gebeurde iets mystieks en je voelde je heel erg belangrijk, want je had ontzettend veel te doen, daar bij het altaar.

De vorm van de mis was perfect voor de dienaars aan het altaar. Maar als je in de kerk zat, was er niet veel aan. Want zo'n mis bestond, als ik het zo plat mag uitdrukken, uit wat gerommel in de verte aan het hoofdaltaar. Daar waren de priester en de misdienaars bezig met onduidelijke handelingen, ze

mompelden naar elkaar, de misdienaar boog af en toe naar de priester. Soms deed het koor nog wat, maar per saldo gebeurde er niet zoveel. De uitdrukking was dan ook: het bijwonen van de mis. De parochianen leverden er geen bijdrage aan. Daarom had iedereen bidprentjes in het missaal zodat ze nog voor hun overleden vader of broer Jan in de missie een tientje van de rozenkrans konden bidden. Het was wel terecht dat Rome dit wilde veranderen.'

Missa in Mysterium (mis gericht op het mysterie) is op 9 oktober jongstleden opgevoerd in Oldenzaal. Op Eerste Kerstdag zendt KRO/NCRV vanaf 23.15 uur delen van de mis, afgewisseld met interviews, uit op NPO 2.